STADSVERKENNINGEN TILBURG.

Verslag ronde 18, gelopen 29 juli 2021.

Het gebied omsloten door Trouwlaan (oostzijde), Oerlesestraat (zuidzijde), Groenstraat (zuidzijde), Broekhovenseweg (2 zijden) en Ringbaan Zuid (noordzijde).

Voordat we het verhaal van deze stadsverkenning beginnen een korte algemene inleidende uitleg.
De wandelingen worden steeds gelopen door Ton Goossens, Ad van Eijck en George Bedaux. Ad maakt foto's van de panden, George beschrijft de wandelingen en Ton schuift de foto's in de tekst van George.
We hebben het over **HIP**panden; HIP staat voor Heemkunde Inventarisatie Project. Wij geven een pand een HIPstatus als het geen gemeentelijk- of rijksmonument is maar wij (Ton, Ad en George) het wel monumentwaardig vinden.
We hebben het regelmatig over het Bouwarchief. Vanaf 1906 is de gemeente Tilburg begonnen met het registreren van alle te bouwen en te verbouwen werken. In het bouwarchief zijn alle bouwvergunningen met bijbehorende tekeningen van nieuwbouw en verbouwingen bewaard. Vanaf rond 2000 is dit papieren archief ook digitaal in te zien. Van panden die voor 1906 gebouwd zijn staat in het bouwarchief dus geen informatie over de bouw zelf ter beschikking, wel informatie over verbouwingen van die panden die na 1906 hebben plaatsgevonden.
Wij hebben het over **verbeterpunten**: dat zijn plekken die wij van een niet aanvaardbare kwaliteit vinden.
We citeren met regelmaat uit:
'Het Tilburg e.o. van Architect Jos. Donders geschreven door Donders' kleinzoon Wout van Bommel.
De BONAS publicatie 'Jos. Bedaux architect (1910- 1989)', geschreven door Christel Leenen.
De serie 'moNUmenten'in Tilburg, deel 1, (nr. 1 tm 100), 2 (101 tm 200), 3 (201 tm 300) en 4 (301 tm 400) van de Heemkundekring Tilborch.
'Tilburg in 94 stadsverkenningen' behandelt alle huizen en gebouwen van Tilburg. De nieuwe wijken De Blaak, Tilburg Noord en de Reeshof zijn in deze publicatie niet meegenomen evenals de voormalige gemeentes Berkel Enschot, Udenhout en Biezen Mortel.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze stadsverkenning mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, scans, opnamen of enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het redactieteam van het redactieteam dat bestaat uit George Bedaux, Ad van Eijck en Ton Goossens.

G Smutslaan 224a-222

We beginnen vandaag in de Generaal Smutslaan op de hoek met de Trouwlaan op nr. 224a, 224 en 222-01 tm 222-15(17 adressen). Het bouwarchief is op dit adres niet openbaar dus moeten we het hebben van wat we zien en wat we ons herinneren.
We zien een tweelaags gebouw met grauwe grijsbeige bakstenen dat zich naar twee zijden keert, de ene zijde naar een groot parkeerterrein hier aan de Generaal Smutslaan

en de andere zijde naar het groen van de Ringbaan Zuid en de Trouwlaan. ‘Koningsvoorde’ staat er op de gevel. Het gaat hier zo te zien om een aantal bejaardenwoningen die waarschijnlijk aanleunen tegen het grote zorgcentrum met dezelfde naam dat verderop in de straat staat. De BAG geeft aan dat dit woongebouw dateert van 1964 en mijn geheugen zegt dat de architectuur van Pieter Ghering geweest moet zijn.

G Smutslaan 202-218)

G Smutslaan 208-218

We lopen verder en zien aan de rechterkant een wel heel groot gebouw in deze verder rustige wijk verschijnen. Het is de in 2002 gerealiseerde nieuwbouw van Koningsvoorde, een gebouw in vier, vijf en zes lagen, ontworpen door I.A.A. Architecten uit Enschedé in opdracht van de TBVwonen. Een kleurrijk en levendig gebouw. Ook aan de binnenkant een mooie sfeer, misschien iets aan de massale kant.
De website van Koningsvoorde geeft aan dat dit woonzorgcentrum valt onder de koepel De Wever en dat het hier in dit nieuwe gebouw gaat om in totaal 141 appartementen met een oppervlak van 20 tm 60 m2. Generaal Smutslaan, nr. 202 tm 218.

S Bikohof 1-84

Voorbij deze nieuwbouw zien we aan de rechterkant, met hun adres aan de Steve Bikohof, in totaal 84 in 1987 gebouwde aanleunwoningen. De Tilburgsche Bouwvereeniging was opdrachtgever en Van der Wegen en van der Bolt b.i waren de ontwerpers, Steve Bikohof nr. 1 tm 84. Of het nog steeds om aanleunwoningen gaat is niet duidelijk.

G Smutslaan 86-100

G Smutslaan 22-52

Achter deze woningen zien we het eerste van in totaal zes complexen etagewoningen van architect Ir. S.J. van Embden uit Delft. Ze maken deel uit van een zeer omvangrijk stedenbouwkundig plan '**Woningbouw Oerle**'. Publieke Werken was de opdrachtgever, en het plan werd rond 1951 gebouwd. Naast deze etagewoningen aan de Ringbaan, eenvoudige rijtjeswoningen aan de Prof. Keesomstraat, Marconistraat, Ampèrestraat,

Wattstraat, Ohmstraat Röntgenstraat en Kamerlingh Onnesstraat, tweekappers in de Prof. Lorentzstraat en op de kop van de rijtjeshuizen modern vormgegeven winkelhuizen. Nu nog een indrukwekkende wijk in al zijn eenvoud. Ook de blokken etagewoningen gebouwd in het groen aan de Ringbaan-Zuid imponeren nog steeds. Het hele plan verdient een plaats op onze **HIP**lijst. Hier zoals gezegd het eerste complex etagewoningen, Generaal Smutslaan 100 tm 22, 48 adressen. Dit complex woningen werd samen met een blok van 26 eengezinswoningen aan de overkant van de straat in 1953 gebouwd.
Vroeger lagen deze zes etagecomplexen als schakels van een ketting op gelijke afstand van elkaar in één rij. De eerste schakel aan de Generaal Smutslaan, dan kreeg je de kruising met de Winkler Prinsstraat, voorheen de Nieuwe Goirleseweg en dan de volgende vijf schakels aan de Edisonlaan, telkens met veel bomen en royale groene gazons daartussen.

G Smutslaan 10-20

Hier, bij dit complex is het evenwicht in de ketting door de gemeente in 1981 gebroken door toe te staan dat hier een deel van de schakel vervangen werd door een bouwblok van een heel ander kaliber, een concurrerend woningbouwblok van 54 wooneenheden, gebouwd in een andere stijl en andere materialen. Generaal Smutslaan nr.20 tm 10 en Winkler Prinsstraat 59 tm 81(18 adressen). De Stichting Studenten Huisvesting Tilburg mocht de opdracht geven en Architektenburo Hurkmans zorgde voor het ontwerp. Toen ook nog eens aan de andere kant van de Winkler P. straat ongeveer hetzelfde gebeurde - daar werd een flatgebouw van maar liefst tien lagen hoog opgericht- kwam dit etagewoningencomplex hier geheel geïsoleerd van de andere te liggen.

G Smutslaan 7-1

Maar eerst lopen we via de overkant de Generaal Smutslaan terug. Het hoekhuis daar is nog Winkler Prinsstraat 55 maar de volgende adressen zijn **Generaaal Smutslaan** 1 tm 7 en dan, weer op de hoek, Generaal Bothastraat 10. Deze huizen maken deel uit van het net genoemde plan Oerle 2 van Van Embden en Publieke Werken, gebouwd in 1953. Hier zien we van de 26 eengezinswoningen de zes tweekappers. De ramen hebben een andere indeling gekregen. Kijken we naar nr. 1 dan was het raam linksboven in vieren gedeeld, het raam rechtsboven in zessen, het raam links beneden was verticaal in tweeën gedeeld en horizontaal op 40 cm van de onderzijde. Het rechterraam was verticaal in tweeën gedeeld in de verhouding tweederde, een derde. En dat een derde deel was dan weer horizontaal in twee gelijke helften gedeeld. Royale huizen met ook royale ruimtes tussen de huizen.

G Smutslaan 9 muur G Bothastr

We steken de Bothastraat over en zien achter een rij fraaie bomen een prachtige muur met mooie openingen erin; een muur opgebouwd uit groot formaat bakstenen. Het lijken wel kloostermoppen.

G Smutslaan 9

G Smutslaan 9 D

Hier op **nr. 9** is in 2007 een nieuwe school gebouwd door BO2 architecten, met een hele rustige bruine gevelsteen, mooi van sfeer. De muur die we net zagen is de muur geweest die om de speelplaats stond van de in 1952 in opdracht van de Gemeente gebouwde BLOschool van architect Ir. G. Beekers. Het onderwijs was niet alleen bijzonder, de architectuur ook. Helaas gesloopt dus. Maar er is wel een mooie school voor in de plaats gekomen met de naam Parcours, een school voor Voortgezet Speciaal Onderwijs. We zetten het gebouw op onze **HIP**lijst. De bijzondere bakstenen muur heeft de architect van de nieuwe school blijkbaar uitgenodigd om ook in deze nieuwbouw veel bakststeenversieringen in de gevels aan te brengen.

G Smutslaan 9.09-9.01

We steken dan de Transvaalstraat over. We zien daar op nr. 9.01 tm 9.10 negen woningen die nog te nieuw zijn voor het bouwarchief. Het zijn huurwoningen die in 2019 gebouwd zijn, meer kunnen we er nog niet van zeggen. Ze vallen niet op en dat is als compliment bedoeld.

G Smutslaan 11

Dan volgt op nr. 11 nog een school voor speciaal onderwijs, ook gebouwd in 2007, een ontwerp van Architecten Samenwerking. Amarant is er nu gevestigd.

G Smutslaan 13 A

G Smutslaan 13 B

Op **no 13** zien we de voormalige RK Jongensschool van de St. Lidwinaparochie, gebouwd in 1953, naar een ontwerp van architect Cees de Bever. De school staat er nog maar daar is veel mee gezegd. De gemeente moet hier snel een monument van maken voordat het voorbeeld van de kerk en de BLO-school gevolgd wordt. 'Parcours' lezen we boven de voordeur. Wij concluderen dat de school in gebruik is bij de VSO-school Parcours, die we net gezien hebben. Toch zetten wij het fraaie sobere schooltje op onze **HIP**lijst.

G de Wetstr 68

We gaan rechtsaf de Trouwlaan in en zien dan achter het schooltje met als adres Generaal de Wetstraat 68 een gebouwtje dat een beetje ongemakkelijk in zijn omgeving staat. Het is gebouwd als 'verenigingsgebouw' in opdracht van de Stichting Pastoor Vroomansgroep in 1991, naar een ontwerp van Ch. Van Poppel uit Berkel Enschot. De scouting heeft er blijkbaar onderdak.

Trouwlaan 236-218 en 216

We steken de Generaal de Wetstraat over lopen nog even voorbij het hoekhuis verder de Trouwlaan in. Rechts zien we daar op nr. 236 tm 216 elf woningen die behoren bij een bouwplan van 54 woningen dat N.V. Bredero's Bouwbedrijf hier en in omliggende straten in 1941 gerealiseerd heeft. Nergens zien we nog de oorspronkelijke raaminde-lingen: het bovenraam was zesruits en het woonkamerraam was verticaal in twee zesruitsramen verdeeld. Mooi hoe het laatste huis van de rij op de hoek van de straat een pas achteruit zet.

Trouwlaan 214-202

Trouwlaan 202-204 K

Aan de overkant gebeurt hetzelfde. Daar zien we op nr. 214 tm 202 de volgende rij huizen van het 54 woningenplan van Bredero's Bouwbedrijf. Hier zijn het zeven woningen. Nu we goed kijken zijn de ramen beneden niet alleen kaal gemaakt maar ook nog eens verbreed. Het laatste huis, nr. 202 heeft nog de oude maat. Ook zien wij nu dat met regelmaat midden op de gevels van deze woningen een gekleurd relief is aangebracht van een vogel o.a. een sperwer en een valk.

Oerlesestr 138-108

We gaan rechtsaf de Oerlesestraat in, waar we ons vandaag met de rechterkant bezig houden. Het plan Brederode wordt hier met twaalf woningen voortgezet, nr. 138 tm 116. De eerste twee en de laatste twee woningen zijn ongeveer een meter hoger dan de rest. Nr. 138 heeft in 1994 een dakkapel gekregen. De woningen nr. 118 en 116 zijn in 1970

in opdracht van J. Hendriks veranderd in één winkelhuis. De dakkapellen kwamen er in 1975 op. Ook in deze rij zijn bijna alle benedenramen verbreed, bij nr. 136 en 134 gebeurde dat in 1973 en nr. 120 in 1975.

Oerlesestr 112-114

Oerlesestr 112-114 D

Nr. 114 en 112 zijn beide in 1931 gebouwd en zijn elkaars spiegelbeeld. Bij 114 was landbouwer A.J. de Brouwer opdrachtgever terwijl dat bij 112 tailleur J. van Geloven was. Het ontwerp was van Jet Brenders. Daar is na 1931 niet veel aan veranderd. We zien twee mooie tweezijdige erkers en naast de voordeuren bijzondere zijlichten.

Oerlesestr 108-110

Ook de twee volgende huizen zijn elkaars spiegelbeeld en ook gebouwd in 1931. Nr. 110 in opdracht van kettingscheerder W. Engel en nr. 108 van schoenmaker J. Primus. Er

staat geen naam van een architect op de tekening. De ramen lijken voor een groot deel kaal gemaakt. Lijken moet ik zeggen omdat gesloten rolluiken het zicht belemmeren.

Oerlesestr 106-90

Dan krijgen we weer te maken met een groter bouwplan. Het beslaat in totaal 21 woningen en 4 winkelhuizen, hier 15 woningen en de 4 winkelhuizen, nr. 106 tm 70 en de resterende 6 woningen in de straat om de hoek. Ze zijn gebouwd in 1928 in opdracht van aannemer J.A. van Hest van Boxtel. De woonkamerramen waren oorspronkelijk verticaal in drie delen gedeeld, met in het midden een grote vierkante ruit en opzij links en rechts twee zijramen. Ook hier zien we aan het eind van het blok bij de laatste twee woningen een andere behandeling van de gevel. Het pannendak wordt hier ook over de bovenkant van de gevel doorgetrokken hetgeen een verassend beeld oplevert.

Oerlesestr 88

Hier zijn twee van de vier winkels gesitueerd geweest, de andere winkels zijn naast de halfronde doorgang tussen nr. 88 en 86 gelegen, waarbij **nr. 88** iets te uitdrukkelijk laat merken dat hij als zodanig functioneert. We maken er een klein **verbeterpunt** van.

Oerlesestr 70 – P Krügerstr 11

Terwijl we langs deze gevels lopen vallen de doorlopende cordonlijsten onder de bovenramen en boven de entrees en woonkamerramen op. Zij geven de gevels een structuur. Vooral bij de winkel op de hoek, nr. 70, geeft dat een fraai gezicht zeker in combinatie met het gevouwen dak boven de afgeschuinde hoek.
We gaan met het bouwplan mee rechtsaf de Paul Krugerstraat in. Nog eens zes woningen van aannemer J.A. van Hest van Boxtel, gebouwd in 1928. We hoeven er niets meer van te zeggen.

P Steijnstr 31-93

P Steijnstr 49-51

En weer gaan we rechtsaf, de President Steijnstraat in, waar we aan twee kanten dezelfde huizen zien. Dat moet dan snel gaan. We beginnen rechts. Nr. 31 tm 69. Dat zijn nog eens 20 woningen van aannemer J. van Hest van Boxtel. Ze zijn samen met 21

dezelfde woningen aan de overkant in 1929 gebouwd naar een ontwerp van Arn. Van Poppel. Aan de hand van woning nr. 39 kan ik aangeven hoe de raamindeling geweest is. Hier hebben de ramen boven nog de originele indeling. Het raam beneden was verticaal in drieën gedeeld met een grote ruit in het midden en twee smalle ramen aan weerskanten daarvan. Nette, sobere huizen.

P Steijnstr 71

Nr. 71 is een in 2004 gebouwd nieuw huis. Een laag hoger dan alle andere huizen hier in de straat. Je moet als gemeente maar durven. Zo breed is de straat niet.
Dan krijgen we de nummers 73 tm 93. Dit zijn weer woningen van het bouwplan voor 54 woningen van Bredero's Bouwbedrijf uit Utrecht, gebouwd in 1941. We zagen ze net al in de Trouwlaan en aan de Oerlesestraat. Hier 11 woningen en direct aan de overkant nog eens dertien woningen. De slaapkamerramen waren oorspronkelijk vierruits en de woonkamerramen waren twee gekoppelde zesruits ramen. De voordeur van nr. 89 benadert de oorspronkelijke deur het meest. Als het glas in de deur nog eens in vier ruitjes verdeeld zou zijn zou de deur helemaal identiek geweest zijn. Ook hier zien we vogels op de gevel.

P Steijnstr 74-76

We gaan via de overkant terug. Nr. 98 tm 74 zijn zoals gezegd nog eens 13 woningen van het Brederoplan van 1941. De twee laatste huizen hebben een andere gevelindeling gekregen. De voordeuren zijn niet getoogd maar recht.
Dan volgen op nr. 72 tm 32 nog eens 21 woningen van het plan van aannemer J. van Hest van Boxtel. We kondigden ze net al aan de overkant aan. Dezelfde woningen, in 1929 gebouwd naar een ontwerp van Arn. Van Poppel.

We gaan rechtsaf de Paul Krügerstraat in. Nr. 13, 15 en 17 zijn daar aan de beurt. Ze zijn in 1930 gebouwd door aannemer J.A. van Hest, als twee woningen en een werkplaats. Nr. 17 was de werkplaats, maar had helemaal het uiterlijk en de indeling van een woning. Beneden was alles bergruimte en boven werkplaats. In 1933 veranderde de bestemming van de werkplaats in woning. De oorspronkelijke raamindeling laat zich het beste zien bij woning nr. 15. Het kleine slaapkamerraam is nog origineel. Het raam links ervan was niet alleen bij het bovenlicht in tweeën gedeeld maar ook het benedenraam had een verticale staander. Het woonkamerraam was verticaal in drieën gedeeld, met in het midden een groot raam en aan weerskanten daarvan een smal zijraam.

P Krügerstr 25-17

Dan zien we op nr. 19 tm 25 vier van de in totaal 29 woningen die de Zuid Nederlandse Bouw- en Handelscombinatie hier en de hoek om in de Generaal de Wetstraat in 1953 heeft gerealiseerd. Aan de lijsten rondom de voordeuren herkennen we de wederopbouwstijl. De woonkamerramen hebben hun indeling, twee tweeruits zijramen, verloren.

G de Wetstr 47-25

We gaan met het bouwplan mee de hoek om en zien daar op Generaal de Wetstraat nr. 25 tm 71 een rij van 24 identieke woningen, slechts één keer onderbroken door een twee meter brede doorgang. Rode pannen, geen dakkapellen en ieder huis zijn schoorsteen, gevels van een rode baksteen met fris wit geschilderde houten ramen. Een mooie rij die door de er voor liggende groenstrook nog eens extra cachet krijgt. Op de hoek met de Trouwlaan wordt de straat afgesloten met de 29e woning van het bouwplan, een half vrijstaand woonhuis. Hier zijn de ramen ook kaal gemaakt. De drie

ramen boven in de voorgevel waren vierruits, het linker benedenraam was liggend zesruits en het rechter benedenraam was vierruits.

P Krügerstr 8-4

We keren terug naar de Paul Krügerstraat en gaan daar links in en kijken dan naar rechts naar de woningen nr. 8, 6 en 4. Deze zijn gebouwd in 1976 in opdracht van Projektontwikkelingsmij. v.d. Weegen en het ontwerp is van J.L. van Oers architektuur en stedebouw. Een niet traditionele vormgeving met verspringende lessenaardaken en gevels in baksteen afgewisseld met houten delen. De raamindeling is bij alle woningen niet meer origineel. Deze drie woningen maken onderdeel uit van een plan van in totaal 22 woningen.

P Steijnstr 28a-24

We gaan rechtsaf de President Steijnstraat in waar het bouwplan van Van der Weegen en Van Oers wordt vervolgd. Eerst een blokje van vier woningen, nr. 28a, 28, 26 en 24. Dezelfde huizen als in de Krügerstraat maar hier zijn de oorspronkelijke raamindelingen wat meer gerespecteerd. Bij nr. 26 is dat voor honderd procent het geval. Op de hoogte van de woningen 24 en 22 maakt de straat samen met het bouwplan een knik. Daarna volgen nog eens vier woningen, nr. 22 tm 16 maar deze missen de verspringende daken. Dan gaan we weer terug in de tijd op nr. 14 tm 2, zeven woningen van een volgend bouwplan van aannemer J.A. van Hest, nu in totaal voor 28 woningen, gebouwd in 1930. Ook hier zijn de ramen die een jarendertig indeling hadden kaal gemaakt. Sobere huizen. We gaan rechtsaf de Transvaalstraat in waar we aan de rechterkant op nr. 23 tm 27 nog eens drie woningen van het 28-woningenplan van aannemer van Hest zien, bouwjaar 1930.

Dan zien we weer woningen van het 22 woningenplan van Van der Weegen en Van Oers, gerealiseerd in 1976. Eerst op Transvaalstraat 29 nog een eenlaagse woning en dan in de Generaal de Wetstraat nr. 3tm 7 drie woningen in twee lagen maar nog zonder verspringende daken. En dan volgen op nr. 9 tm 23 twee blokjes van vier woningen met verspringende lessenaarsdaken.
We lopen terug naar de Transvaalstraat waar de andere kant op ons staat te wachten. Nr. 42 en 40 zijn in 1954 gebouwd in opdracht van G. van Kempen die ook het tekenwerk voor zijn rekening lijkt genomen te hebben. Zijn handtekening is niet helemaal duidelijk. De bovenramen waren vierruits en beneden bestond het woonkamerraam uit twee zesruits staande ramen. Ook de voordeur was zesruits.
Nr. 38 is eenzelfde huis, maar gebouwd door een andere opdrachtgever, A.C. van Kempen. Een broer of zus? De rest blijft hetzelfde.

Transvaalstr 30-36

Nr. 36 tm 30 zijn in 1948 door aannemer H. de Brouwer gebouwd. Drie woningen en een winkelhuis. Het bouwplan omvatte nog eens vier woningen die om de hoek zijn gesitueerd. A. vd Schoot is de architect geweest. Ook hier waren de bovenramen vierruits en bestonden de woonkamerramen uit twee gekoppelde staande vierruits ramen. We zien hier weer eens het fenomeen van getoogde rollagen boven de woonkamerramen.

Transvaalstr 28-18

We steken de Doctor Leijdsstraat over en krijgen dan op nr. 28 en 26 twee in 1941 door aannemer H. de Brouwer-Moonen gebouwde woningen. Jan Remmers Alph. Zn. heeft ze ontworpen. Ook hier waren de ramen boven vierruits. Ook beneden waren ze in twee gekoppelde staande ramen vierruits.

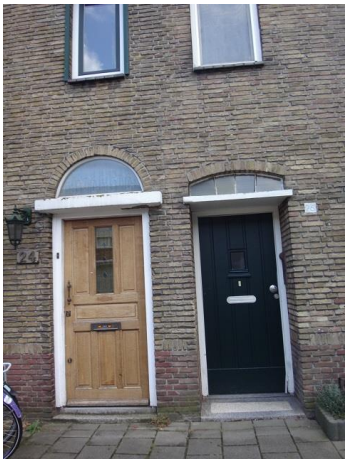
Transvaalstr 24-26 D

Nr. 24 tm 16 zijn al in 1938 vergund. Aan dezelfde aannemer, met dezelfde architect die zorgde voor een iets andere gevel: halfronde bovenlichten boven de voordeuren in plaats van getoogde. Het betreft nu vijf woningen.

Transvaalstr 14-8

En dan zien we op nr. 14 tm 8 vier woningen die pas in 1957 zijn gebouwd. Door aannemer J. Schuurkes met architect S. Konings. Nr. 14 heeft aan twee kanten van de voordeur een raam. De slaapkamerramen hadden de indeling zoals bij nr. 14 links boven. Ook alle woonkamerramen hadden zo'n indeling: verticaal in drieën gedeeld met twee smalle zijramen.
Dan tot slot aan deze kant op nr. 2 het hoekhuis, dat samen met het eerste huis om de hoek gebouwd is in 1939 in opdracht van aannemer Joh. Corsten samen met Architectenbureau Jan Robben. In 1964 is hier het raam rechts beneden dat net zo groot was als het raam links beneden aanzienlijk vergroot. Later is dat, aan het metselwerk te zien weer gedeeltelijk ongedaan gemaakt. De ramen boven waren negenruits. Beneden waren ze enkelruits met een verticaal ingedeeld vierruits bovenlicht.
We steken over en lopen via de andere kant terug.
Hier zien we van nr. 1 tm nr. 21 elf dezelfde woningen, alle gebouwd door aannemer J.A. van Hest maar onderdeel uitmakend van drie verschillende bouwplannen: eerst nr. 1 tm nr. 5, gebouwd in 1932, een plan voor drie woningen dan nr. 7 tm 13, gebouwd in 1931 een plan voor vier woningen en tot slot nr. 15 tm 21, vier woningen gebouwd in 1930, en onderdeel uitmakend van een groter bouwplan voor in totaal 28 woningen. Daar zagen we al woningen van en daar krijgen we direct om de hoek nog een vervolg op. Alle ramen van deze huizen hadden een jarendertig raamindeling.

P Steijnstr 27-17

Zoals net al aangekondigd gaan we rechts de hoek om en zien we daar in de President Steijnstraat de laatste rij woningen van het bouwplan voor 28 woningen van aannemer J.A, van Hest, gebouwd in 1930 nr. 1 tm 27, nog eens 14 woningen. We hoeven er niets meer aan toe te voegen.

P Steijnstr 27

Vervolgens krijgen we in de knik van de straat een vrij nieuw gebouwd appartementengebouw dat zich goed gevoegd heeft in de bestaande omgeving. Het betreft nr. 27a tm 27h, in totaal 9 adressen, gebouwd in 1996 in opdracht van W. Bouwland uit Alphen naar een ontwerp van Luijten Architectuur en Stedebouw uit Hilvarenbeek. Een onderdoorgang lijdt naar een achterterrein met bergingen en garages.

P Steijnstr 29a-27

Dan resteren nog drie woningen, gebouwd in 1949 in opdracht van bakker J. Heuvelmans. P.M.J. Wayers was de architect. Het betreft de adressen President Steijnstraat 29 en 29a en het hoekhuis Paul Krügerstraat 2. Nr. 29a heeft boven nog de originele raamindelingen. De ramen beneden waren zesruits. De dakkapel bij nr. 2 dateert van 1955.

Oerlesestr 68

We lopen rechtsaf de P. Krügerstraat in en komen dan bij de hoekbebouwing op de Oerlesestraat, nr. 68. Hier is in 1930 door bakker J.A. Heuvelmans samen met architect P.M.J. Wayers, we kwamen het tweetal zojuist al tegen, in een heel andere stijl een winkelhuis met bakkerij gebouwd. De gevels zijn niet veel veranderd. Ook de raamindelingen lijken origineel te zijn. In 1984 heeft de winkel een woonbestemming gekregen.

Oerlesestr 32-42

We gaan rechtsaf de Oerlesestraat in waar we dus nr. 68 al hebben gehad. Nr. 58 is het volgende nummer, dat schiet op. Nr. 58 tm 32 zijn veertien woningen die hier in 1939 gebouwd zijn door de Fa. Joh. Appels. Er staat een handtekening van een architect op de tekening maar die valt niet te lezen.

Oerlesestr 44

Nr. 44 wijkt af van de andere woningen. Dit is een inrijpoort met bovenwoningen geworden. De getoogde voordeur is hier ook recht geworden. De huizen hadden standaard een tweeraams dakkapel. Het grote raam boven was verticaal in drie gelijke ramen verdeeld en het woonkamerraam beneden had een jarendertig indeling. Mooie bruinrode gevels met een iets terugliggende voeg.

Oerlesestr 30-20

Oerlesestr 30 D

Het volgende woonblok loopt van nr. 30 tm nr. 10. Het lijkt zo op het eerste gezicht om één plan te gaan zeker als we het dak bekijken. Dat loopt zonder enige onderbreking in het dakvlak of zonder enige kleurverandering van 30 tot 10 door. De gevels lijken dat ook te doen, zeker als we naar de voordeurdetails kijken. Iedere voordeur heeft aan weerszijden een soort zuiltje gekregen met daarin in een rij verwerkte afdrukken van bakstenen. Ook hebben bijna alle woningen dezelfde horizontale groene strook boven de deuren en woonkamerramen. Ondanks al die gelijkenissen betreft het vele afzonderlijke opdrachten, met veel verschillende opdrachtgevers, architecten en bouwjaren. We noemen ze met namen.
Nr. 30, 1930, L.G. de Brouwer, landbouwer, J.A. Brenders.
Nr. 28, 1930, J. van Roessel, gemeente-arbeider, J.A. Brenders.
Nr. 26, 1930, A. van Huigevoort, fabrieksarbeider, J.A. Brenders.
Nr. 24, 1931, M. van Gulick, gemeente-arbeider, Bern. Simons.
Nr. 22, 1931, A. Hermens, gemeente-arbeider, Bern. Simons.
Nr. 20, 1932, J.A. van Hest, aannemer, winkelhuis met slagerswerkplaats, Bern. Simons.
Nr. 18, 1931, C. Wouters, arbeiders C.W.P. (Centrale Werkplaats NS), Bern. Simons.
Nr. 16, 1931, J. vd Broek, molensteller, Bern. Simons.
Nr. 14, 12 en 10, J.A. van Hest, aannemer, twee woningen en een winkelhuis, Bern. Simons. Van nr. 10 valt nog te vertellen dat in 1967 het woonkamerraam rechts in de gevel vervangen is door een dubbele deur.

Transvaalplein

Transvaalplein K

Transvaalplein D (foto 2012)

We gaan het Transvaalplein op, een typisch Tilburgs plein: een frankische driehoek. De gemeente heeft een vijftien jaar geleden veel van deze pleinen op de randen verhoogd en met een rvsplint aan de trottoirkant laten beëindigen. We zien mooie bomen en een schommel die nooit van zwaartekracht heeft gehoord. Het andere kunstwerk is de Voltvonk. Dat werk is toen de Voltfabriek aan de Zevenheuvelenweg in Tilburg Noord moest sluiten, van de Zevenheuvelenweg naar het Transvaalplein verhuisd als herinnering aan vervlogen tijden.

Transvaalplein 31-22

We nemen de zuidelijke wand van het plein. Nr. 22 zagen we zojuist al toen het huis om de hoek in de Transvaalstraat dat samen met dit huis gebouwd werd behandeld werd. Joh. Corsten was de aannemer en het ontwerp was van Architectenbureau Jan Robben en het bouwjaar 1939.
En de volgende vier huizen, nr. 23 tm 26, kenden dezelfde bemanning: Corsten en Robben. Het bouwjaar was hier 1938. Ook hier zijn de ramen bijna geheel kaal gemaakt. Boven waren ze negenruits. De woonkamers hadden ook in het benedenraam een verticale driedeling, zoals in het bovenlicht en dat bovenlicht was per raam nog eens veelruits. De grote dakkapel van nr. 26 is er in 2008 op gekomen. Bij de eindgevels zien we op goothoogte bakstenen schouders als versiering.
Nr. 27 en 28 is als vrijstaande tweekapper gebouwd, in 1933 in opdracht van resp. A. Spijkers en H. Smulders. Het ontwerp is van Ouborg en van der Weegen Architecten. Het grote raam boven was oorspronkelijk verticaal in drie gelijke delen verdeeld. Het kleine raam in tweeën en het benedenraam ook verticaal in drieën. Rustige huizen.
De volgende drie huizen, nr. 27, 28 en 29, zijn gebouwd in 1946, vlak na de oorlog. H. de Brouwer-Moonen, de aannemer, was de oprachtgever en Jan Remmers, Alph. Zn, de

architect. Ook hier zien we geschouderde zijgevels, maar verder is met het kaal maken van de ramen de jus uit de gevels verdwenen. Het kleine raampje boven was vierruits, de dubbele raampjes boven waren ieder zesruits en de ramen beneden waren in drie negenruits ramen ingedeeld.

W Prinsstr 5-1

We gaan de hoek om de Winkler Prinsstraat in, nog niet zo lang geleden de Nieuwe Goirleseweg geheten. Op de hoek, op nr. 1, zien we bloemenwinkel 'Bij Laan'. Dit pand dateert net als nr. 3 en 5 al van voor de vorige eeuwwisseling. De oudste informatie die we er over krijgen uit het bouwarchief is van 1947 toen er een ijssalon in kwam. In 1964 heeft het pand ongeveer het huidige aanzicht gekregen van Architektenbur. Heerkens. In 2009 is er aan de achterkant nog een verdieping opgebouwd.
Nr. 3 heeft in 1970 zijn woonkamerraam vergroot en nr. 5 heeft dat in 1975 gedaan. Zij vervingen de hoge smalle tweeruits schuiframen die tot dan toe hun gevels sierden.

W Prinsstr 11-7

Nr. 7 en 9 zijn in 1928 in opdracht van fabrieksarbeider N. Smulders gebouwd, naar een ontwerp van F.P.J. Ruts. Het pannendak wordt hier met een rij van twee pannen over de bovenkant van de gevel getrokken. De twee smalle bovenraampjes waren met horizontale spijltjes in vieren gedeeld. Beneden hadden de ramen een kruisverdeling.
Op nr. 11 heeft lange tijd een in 1906 gebouwd pandje met een klokgevel gestaan. Heel mooi, met links een smalle voordeur met bovenlicht en rechts twee smalle ramen met T-indeling. In 1973 heeft dit pareltje een nieuwe voorgevel gekregen van architect L. Priems die toen op nr. 15 woonde. De nieuwe voorgevel is de gevel die we nu zien.

W Prinsstr 21-13

De tweekappers nr. 13 en 15 zijn in 1929 gebouwd door fabrieksarbeider L.C. Priems, naar een ontwerp van Arn. Van Poppel. De ramen hadden boven en onder een jarendertig indeling.
Op nr. 17, 19 en 21 kom ik weer eens huizen tegen die door mijn opa, Michael J. (Sjel) Bedaux (1880-1940) ontworpen en gebouwd zijn. Hij had hier in de buurt, in de Voltstraat, zijn aannemingsbedrijf. Hij bouwde deze woningen in 1929 in opdracht van koperslager Joh. In 't Groen. Ze mogen nog steeds gezien worden. Mooie erkers op de verdieping en in alle ramen nog de oorspronkelijk jarendertig indelingen met glas in lood in de bovenlichten.

W Prinsstr 29-25

Nr. 23, 25, 27 en 29 waren oorspronkelijk vier huizen die alle in 1905 gebouwd zijn door P. In 't Groen. Eenlaagse huizen met mansardekap, een deur, een hoog en smal zesruits raam, nog eenzelfde raam, een deur, nog een deur en zo voort. Voor nr. 23 is in 1985 een nieuwe woning gekomen 'ter vervanging van een door brand verwoeste woning'. Nr. 25 heeft in 1972 het smalle raam vervangen door een laag en breed raam en bij nr. 27 is dat al in 1965 gebeurd. Nr. 29 heeft zijn voorgevel tot nu toe ongemoeid gelaten. Hier is opzij van het huis, aan de linkerkant in 1928 een werkplaats gebouwd. In 2000 heeft deze uitbreiding een nieuwe zijgevel gekregen.
We gaan rechtsaf de Dr. Leijdsstraat in. Aan de rechterkant zien we hier op nr. 24 tm 6 tien in 1954 gebouwde woningen. De bouwvergunning staat op naam van J. Stouthamer en op de tekeningen staat de stempel op van N.V. Bouw- en Handelsonderneming Storimans en van der Weegen. Op nr. 10 zien we op de begane grond nog de goede raamindeling met naast de glazen deur nog een ruit met halverwege een brievenklep. Het woonkamerraam heeft links nog een smal raam dat iets voorbij het midden naar

beneden horizontaal in tweeën verdeeld is. Boven zijn overal de verticale verdelingen in tweeën uit de ramen gehaald.

dr Leijdsstr 2-6 boom

dr Leijdsstr 2 pomp

Dan lopen we voorbij nr. 6 langs een bestraat terreintje met twee monumentale bomen. In de bestrating zien we nog de sporen van een voormalig benzinetankstation. De betegeling rondom de tanken is blijkbaar, ook na heel veel jaren nog niet opgeruimd.

dr Leijdsstr 2 keien

We lopen links langs de linker monumentale boom over een oud pad bestraat met kinderkoppen naar een bord waarop aangekondigd staat dat we als we verder lopen hier te maken krijgen met een privéterrein.

dr Leijdsstr 2.5

dr Leijdsstr 2.1

dr Leijdsstr 2.2

We zien daar achter dat bord een uitgestrekt terrein dat vol staat met 'profielmetalen autoboxen op betonnen voet' zoals in de bouwvergunning van 1961 te lezen staat. In totaal gaat het om ruim 50 garages met de nummers **Dr. Leijdsstraat 2-02 tm 2.51.** Het metaal van de verschillend gekleurde garages is in de loop der tijd (zestig jaar) wat verkleurd hetgeen een bijzonder beeld oplevert. De opdrachtgever van 1961 was P. van Beurden uit de Hazelaarstraat en de architect van in ieder geval een groot deel van de garages was Architectenbureau Van der Weegen en van der Bolt. We plaatsen het terrein met de boxen en de bestrating inclusief de monumentale bomen op onze **HIP**lijst.

dr Leijdsstr 1-7

We steken over en lopen zo terug langs de woningen nr. 1 tm 7. Deze vier woningen horen bij een plannetje voor zeven woningen en een winkelhuis dat we al eerder vandaag de hoek om in de Transvaalstraat zagen. H. de Brouwer was de bouwer en A. v.d. Schoot zijn architect. Boven waren de ramen vierruits, beneden twee maal staand gekoppelde vierruits ramen.
Voorbij nr. 7 gaan we nog even voor vier woningen de Generaal Bothastraat in: nr. 8 tm 2, woningen die horen bij het plan Oerle 2 waarvan we net om de hoek in de Generaal Smutslaan de tweekappers gezien hebben. Ik zie kleuren op de borstwering tussen het grote slaapkamerraam en het raam van de woonkamer. Hier waren oorspronkelijk ongekleurde houten verticale delen aangebracht. Onder het woonkamerraam moesten 'in zwarte teer gedoopte bakstenen aangebracht' worden. Het bovenraam had een horizontale zesruits indeling. En het woonkamerraam had een eenderde zijraam dat nog eens horizontaal in tweeën gedeeld was. Bouwjaar 1953, Publieke Werken was de opdrachtgever en Ir. S.J. van Embden uit Delft de architect.

dr Leijdsstr 13-23

We gaan rechtsaf de Dr. Leijdsstraat in waar dit plan Oerle aan de rechterkant vervolgd wordt met nog eens acht woningen, nr. 9 tm 23. Weer een ander type. Hier zijn alleen de ramen anders ingedeeld dan oorspronkelijk. Het grote bovenraam was in vieren gedeeld en het benedenraam had een eenderde raam dat ook horizontaal in tweeën was gedeeld. Vervolgens gaan we rechtsaf de Winkler Prinsstraat in waar op nr. 31 tm 45 nog eens acht woningen van het plan Oerle ons pad kruisen. Hetzelfde type, dezelfde woningen.

W Prinsstr 36-44

We steken na nr. 45 de straat over en lopen terug. Nr. 44, 42 en 40 zijn drie woningen die in 1961 gebouwd, dezelfde woningen maar aparte bouwvergunningen. C.N.L. Tennebroek was de architect. Het bovenraam van nr. 40 heeft nog de originele indeling. In het woonkamerraam zat eenzelfde eenderde zijraam maar dan met een bovenlicht. Nr. 44 heeft in 1975 een aanbouw opzij gekregen. De lijsten rond de voordeuren vallen op.
Nr. 38 en 36 zijn in 1960 gebouwd door aannemer P. van der Meijs. Het ontwerp is van L.P.M. de Graaf. De zijramen van de bovenramen waren nog eens horizontaal in tweeën gedeeld. En het woonkamerraam had dezelfde indeling als dit bovenraam. De dakkapellen zijn later aangebracht.

W Prinsstr 30

Op nr. 30 zien we het servicestation van garage Bink. Esso Nederland bouwde hier in 1966 een tankstation. In 1963 was er al op nr. 24 een Quick Service Station, een garage en een woning gebouwd. De architect was W.M.J.M. Kuenen uit Eindhoven.

W Prinsstr 14-18

Op nr. 18 tm 14 zien we drie woningen die hier in 1929 gebouwd zijn in opdracht van landbouwer C. J. van Roessel. Het waren oorspronkelijk vijf woningen maar nr. 20 en 22 zijn in 1975 gesloopt in opdracht van buurman Bink. Het vrijgekomen terrein wordt nu gebruikt als parkeerterrein. De woningen van Van Roessel zijn ontworpen door C.J.H. van Domburg. De woonkamerramen hadden oorspronkelijke alle een jarendertig indeling. Boven zien we fraaie tweezijdige erkers.

W Prinsstr 12-6

Dan volgen op nr. 12 tm 6 vier woningen die gebouwd zijn in 1962 door aannemer H. van Ostaden naar een ontwerp van W.M.J.M. Kuenen, ja, dezelfde die nog op nr. 24 voor Bink moest bouwen. Nr. 8 heeft boven nog de oorspronkelijke raamindeling. Het woonkamerraam had dezelfde indeling. Nette huizen.

Groenstr 264-262

We gaan rechtsaf de Groenstraat in. Daar zien we op nr. 264 tm 256, vier woningen en een winkelhuis, in 1938 gebouwd door de Firma Joh. Appels, bouwonderneming. Het bouwplan is in grote lijnen niet veranderd. De gevel van de winkel die een bijzondere plaats in het ontwerp heeft gekregen- zelfs het dak ging er wat voor omhoog- is wit geschilderd. De ramen hebben de verticale stijlen van de jarendertig verdeling verloren en nr. 256 heeft in 2009 zijn dakkapel vergroot.

Groenstr 252

Nr. 254 en 252 waren oorspronkelijk twee eenlaagse woningen met mansardekap. In de voorgevel slechts een smalle deur en een zesruits raam, in 1909 gebouwd. Nr. 254 heeft in 1963 zijn gevel opgetrokken. Beide huizen stonden schuin op de rooilijn. Nr. 252 heeft zijn oude pand in 1964 gesloopt en een nieuw winkelhuis gebouwd dat wel recht op de rooilijn staat. Een modern pand, ontworpen door J.A.C. Huysmans, drie lagen hoog.

K Onnesplein

We gaan rechtsaf het Kamerlingh Omnesplein op. Zeker in het begin voelt dit plein nog niet aan als plein. Het ziet er meer uit als een straat met een vergroende middenberm. Maar dan wel heel mooi vergroend.

K Onnesplein 30-22

Eerst zien we aan de rechterkant op nr. 33, 32 en 31 drie woningen zonder voortuin en dan volgen op nr. 30 tm 21 nog eens 10 woningen mét voortuin die alle 13 rond 1963 gebouwd zijn met per woning een particuliere opdrachtgever, alle met hetzelfde bouwplan, getekend door architect J. Peters uit de Enschotsestraat. In woning 23 zien we nog de oorspronkelijke indeling van het slaapkamerraam, met een verticaal zijraam dat aan veertig centimeter van de onderkant nog een horizontale spijl heeft. In het woonkamerraam zat aan beide kanten een dergelijk zijraam. Mooie rustige huizen. De dakkapel van nr. 28 doorbreekt de rust.

K Onnesplein 20-15

Dan volgt een andere rij woningen: nr. 20 tm 15, zes woningen gebouwd in 1951. 'Niet openbaar', zegt het bouwarchief, maar gelukkig hebben wij hier al een jaar of acht geleden gewandeld en daarvan aantekeningen overgehouden. Het gaat om een groot bouwplan voor 457 woningen met Publieke Werken als opdrachtgever en Ir. S.J. van Embden uit Delft als architect, het bouwjaar is 1951. We zien in de geest van die tijd bakstenen gevels die gedeeltelijk wit geschilderd zijn en daken met rode pannen.
Hier in dit rijtje is de gevel tot aan de onderkant van de slaapkamerramen uitgevoerd in een onbehandelde genuanceerd rode baksteen. Hierboven was de gevel wit geschilderd. Ook de kozijnen waren wit zodat deze raamstrook als een over de gevel door lopende strook over kwam Bij de laatste renovatie die in 2010 heeft plaats gevonden hebben deze witte delen van de gevel een crême kleur gekregen. De kozijnen zijn echter donkergroen geschilderd waardoor deze er nu uit springen en deze strook niet meer als doorlopend wordt ervaren. De sobere wederopbouwsfeer is hierdoor verdwenen. De woonkamerramen hadden hier aan een kant een zijraam met op 40 cm van de benedendorpel een horizontale spijl. De kleine ramen boven hadden een bovenlicht en de grote hadden een verticaal zijraam zonder onderverdeling. (op streetview is de oude en nieuwe versie (nog) te zien.

Edisonlaan 103-97

We lopen door en gaan naar rechts, de Edisonlaan in. Hier zien we aan de rechterkant een rijtje van zes woningen nr. 97 tm 107 dat we even mee nemen voordat we weer naar het plein terug gaan. Ook dit zijn van Embdenwoningen, gebouwd in 1951, en ook deze zijn bij de renovatie van 2010 van kleur verschoten. Hier zijn de verticale houten delen tussen de gestapelde ramen vervangen door zuurtjeskleurig stuukwerk en is het wit van de woningbouwvereniging niet het wit van Van Embden. Witte opgaande stroken zijn

eigenwijs grijs geschilderd. Over raamindelingen hebben we het niet meer. De glazen deuren zijn vervangen door bijna dichte deuren. Streetview laat ook deze verschillen zien.

K Onnesplein 1-6

We keren terug naar het Kamerlingh Omnesplein voor de overkant van het plein.
Ook hier zien we wat we eerder zagen. Nr. 14 tm 1, alle woningen van het grote Van Embdenplan van 1951, eerst de tweekappers met een vervangend materiaal voor de borstweringen tussen de gestapelde ramen: oorspronkelijk houten delen. En dan nog eens twaalf woningen van het type dat we aan de overkant zagen.
De winkel op de hoek laten we nog even rechts liggen. We gaan recht door, steken de Prof. Lorentzstraat over en zien daar op nr. 36, op de hoek, een in 1961 gebouwd woonhuis. Het is een ontwerp van J.A.C. Huijsmans. Voorzover wij kunnen zien is er weinig aan de gevel veranderd. De omhoog wippende dakrand refereert aan het winkeldakje aan de overkant.

Groenstr 250-248

Dan volgt een mooie bebouwing op de hoek met de Groenstraat. Aan de achterkant zien we nog een fraaie schoorsteen die duidt op een bakkerij. En inderdaad in 1938 is hier in opdracht van de Firma Joh. Appels op nr. 248 en 250 een woning met winkelhuis en bakkerij gebouwd. In 1960 is J. van Huigevoort er met zijn tweewielers in gekomen en heeft die plaats niet meer afgestaan. In de achteraanbouw zijn toen wat ramen vergroot. In de voorgevel zat oorspronkelijk rechts naast het woonkamerraam een onderdoorgang. Rechts daarnaast zat de toegangsdeur naar de winkel. Het woonkamerraam had oorspronkelijk nog de twee verticale stijlen van de jarendertigindeling.

Groenstr 246

Op nr. 246 heeft W. Vissers in 1933 een woning gebouwd die daarna niet meer veranderd is. Er wordt geen architect op de tekening vermeld.

Groenstr 244-240 -D

Het volgende rijtje woningen maakt indruk op ons. Jan Robben is de architect geweest en Johan Corsten, de aannemer, zijn opdrachtgever. Nr. 244 tm 240 zijn drie woningen in 1939 gebouwd. Nr. 242 heeft nog ongeveer de originele raamindeling. De ronde ramen en de rondboogportieken bij de voordeuren vallen op. Nr. 240 heeft in 1991 zijn dakkapel verbreed. Nr. 238 en 236 zijn ook in 1939 gebouwd maar iedere woning afzonderlijk. Nr. 234 is 1938 gebouwd als woning met timmerwerkplaats, waarschijnlijk voor Corsten zelf. En dat zal ook het geval zijn met nr. 232, de in 1940 gebouwde woning met inrijpoort. De inrijpoort leidde naar de achter gelegen timmerwerkplaats. De inrijpoort is onlangs bij de woning getrokken. Hier valt een raam op de verdieping op. Wij zetten de hele rij woningen **nr. 244 tm 232** op onze **HIP**lijst.

Groenstr 230-224

Dan volgt een rij van tien woningen, nr. 230 tm 212 die in 1958 zijn gebouwd door de N.V. Bouw- en Handelsonderneming Storimans en vd Weegen. Nette woningen zonder poespas. Nr. 212 laat nog zien hoe de ramen er in 1951 uitzagen. Boven, tussen en onder de grote ramen risaliseert hier de gevel niet maar doet het omgekeerde, ze springt een stukje terug.

Groenstr 210-206

Dat gebeurt ook bij het volgende plannetje op nr. 210 tm 206, twee woningen en een winkelhuis op de hoek, gebouwd in opdracht van Ch. Storimans en W. vd. Weegen, naar een ontwerp van P.M.J. Wayers. Waar we hier boven en beneden grote ramen zien, zien we op de tekening van 1952 boven en beneden twee gekoppelde vierruits ramen, boven duidelijk lager dan beneden.
We gaan de hoek om en komen dan in de Wattstraat. Aan de rechterkant zien we alleen bergingen en garages.

P Lorentzstr 41-51

We gaan weer rechts en komen zo in de **Prof. Lorentzstraat**. Aan de rechterkant beginnen we daar met drie woningen, nr. 41 tm 45, gebouwd in 1954 in opdracht van Ch. Storimans, dit keer zonder Van der Weegen maar wel weer met P.M.J. Wayers. De twee ramen boven waren vierruits en het raam beneden had een verticaal zijraam dat met een horizontale spijl in tweeën gedeeld was.
Dan volgen op nr. 47 tm 53 vier woningen die in 1957 gebouwd zijn met vier particuliere opdrachtgevers. Architect A. Bakkers heeft ze getekend. Nr. 53 heeft nog de juiste raamindeling met links een verticaal zijraam met een bovenlicht voor de gestapel-de grote ramen.
Ook de woningen 55 tm 61 zijn in 1958 gebouwd door particuliere opdrachtgevers. Hier staat geen naam van een architect op tekening maar wel de naam van Aannemersbedrijf 'A en F'. Nr. 55 heeft hier nog de oorspronkelijke ramen. Ze zijn hetzelfde ingedeeld als de ramen bij de vorige serie.
En dan volgen tot slot twee ook in 1958 gebouwde woningen. Hier was J. Corsten de opdrachtgever en P. Lemmens zijn architect. De bovenramen waren vierruits en het woonkamerraam had een verticaal zijraam en twee horizontale bovenlichten, nr. 63 en 65.
Dan zien we ruim 15 garages de straat troosteloos beëindigen. Ze zijn rond 1966 gebouwd. Daar moet meer van te maken zijn. We maken er een **Verbeterpunt** van.

P Lorentzstr 62

We gaan via de overkant terug en beginnen daar met de winkel op de hoek, een opvallend monumentje dat hier in de straat liefst zes keer voorkomt. Ze horen bij het bouwplan van Ir. S.J. van Embden uit Delft en Publieke Werken voor 457 woningen, gebouwd in 1951. 11 winkelhuizen moesten de bewoners van deze nieuwe woningen

van dagelijkse boodschappen voorzien. Van Embden tekende voor de hoeken van de nieuwe straten opvallende, moderne gebouwtjes. Met aan de zijde van de hoofdstraat naast een uitgebouwde etalage de winkeldeur en aan de zijde van de zijstraat onder een opwippende dakrand tenminste twee grote etalageramen met bovenlichten. De huizen waartegen de winkels werden gesitueerd werden gereserveerd voor de winkelier van de naastgelegen winkel. We zetten deze buurtwinkelhuizen alle op onze **HIP**lijst. Hier in de rij van nr. 62 tm 52 zijn dat **62 en 52**. De woningen laten hier nog de oorspronkelijke niet gerenoveerde gevels zien.

Röntgenstr 1-11

Voorbij nr. 62 gaan we de **Röntgenstraat** in. We 'doen' hier eerst de rechterkant. Nr. 1 tm 31, zestien woningen van het 457 woningen plan, eerst het type met de doorlopende raamstrook en dan het type met de bakstenen gevels. Bouwjaar 1951.

Edisonlaan 95-95

Dan lopen we de straat uit eerst naar rechts voor een stukje Edisonlaan nr. 95 tm 81, acht woningen en dan terug en in het verlengde nr. 69 tm 79, zes woningen, in totaal veertien woningen van het 457 woningen plan, hetzelfde type als we net hier in deze laan zagen, gestapelde ramen met zuurtjeskleurige borstweringen.
En dan weer terug via de andere kant van de Röntgenstraat nr. 32 tm 2, eerst het bakstenengeveltype en dan het type van de doorlopende strook.

P Lorentzstr 50

P Lorentzstr 40

We lopen de straat uit en komen weer in de **Prof Lorentzstaat**, waar nr. 50 tm 40 op hun beurt wachten. We maken de buurtwinkelhuizen **nr. 50 en 40** weer **HIP**panden. Het Van Embdenplan gaat verder.
We gaan rechtsaf de Ohmstraat in waar we gelukkig wat meer groen zien. Rechts de woningen nr. 1 tm 31, alle van het baksteentype en links nr. 2 tm 32, eerst een rijtje doorlopende-strooktype dan een rijtje baksteentype en dan weer het strooktype.
Dan lopen we weer naar de Edisonlaan en gaan daar terug naar de Winkler Prinsstraat.

W Prinsstr 50-108 A

B

We gaan hier verder met de beschrijving van de groenstrook langs de Ringbaan Zuid waar de etagewoningen van Van Embden door heen meanderen. We beschreven straks hoe de bebouwing van Hurkmans aan de andere kant van de Winkler Prinsstraat dit

verhaal van Van Embden verstoorde, nu beschrijven we het gebouw dat aan deze kant hetzelfde deed, maar nu in 2008, op de hoek van de Ringbaan Zuid, in het groen van Van Embden. Nr. 50 tm 108, een appartementengebouw van 10 lagen hoog. Het is met een gevel van geel gekleurde baksteen met zijn rug naar de stad gekeerd en kijkt met zijn glazen zuidgevel naar de Ringbaan Zuid en Stappegoor. Op zich een mooi gebouw. De architectuur is van Van Asten Doomen Architecten, in opdracht van Van der Weegen Bouwontwikkeling.

Edisonlaan 354-400

Edisonlaan 322-344

Edisonlaan 106-112

We lopen terug de Edisonlaan in waar de kant van de even nummers aan de beurt komt. We zien hier de tweede schakel van de ketting van etagewoningen van S. J. Van Embden (1904-2000) gebouwd in 1951. Het betreft de nummers 400 tm 354 en 344 tm 322,

totaal 36 woningen, ondergebracht in twee haaks op elkaar staande gebouwen van vier en drielagen hoog met daartussen een fraai gebouwtje van vier garages. De flatgebouwtjes hebben eenzelfde bijzondere dakhelling (opwippende dakoverstekken) als de winkeltjes op de hoek die we net zagen.
De derde schakel betreft de woningen 320 tm 274 en 264 tm 242, in totaal ook 36 stuks. Ook hier zien we vier garages maar nu is het blokje niet vrijstaand.
En nu kan het snel gaan met deze herhalingen van schakels. Nummer vier, ook weer 36 woningen, nr. 240 tm 194 en 184 tm 162.
We gaan weer naar de overkant waar nr. 67 tm 53 nog op hun beurt wachten. Ook dit zijn weer woningen met de zuurtjeskleurige borstweringen. Ook van Van Embden.

Wattstr 13-23

We gaan linksaf de Wattstraat in waar we alleen aan de linkerkant bebouwing zien, nr. 27 tm 1. Rechts zien we het groen van de begraafplaats Broekhoven.
Eerst zonder voortuinen twee tweekappers met in de zijgevels de entrees. We zagen ze al eerder, in gerenoveerde staat. En dan de rest van de straat woningen van het zuurtjes-kleurige borstwering type, met mooi verzorgde voortuinen. Alles 1951 Oerle 457 woningen, Van Embden, Publieke Werken.
We gaan weer even naar links waar we nog een stukje woningen en twee winkelhuizen te doen hebben. Nr. 38 tm 28. De winkelwoningen maken we weer **HIP**. **Nr.38 en 28.**
We steken over waar we op de andere hoek in de Wattstraat op nr. 2 weer een tweekapper zien, nog in oude staat met houten delen in de borstwering. De ander kant van de tweekapper heeft zijn adres in de Lorentzstraat: nr. 39.

Groenstr 204a-190

Maar we gaan eerst naar de Groenstraat terug waar we bij nr. 204 beginnen.

Hier gaat het meteen over een flink bouwplan, weer van Ch. Storimans en W. v.d. Weegen, gebouwd in 1952. Het betreft de nummers 204 tm 180, elf woningen en 2 winkelhuizen op de twee hoeken. P.M.J. Wayers tekende weer dezelfde gevels als die we net aan de Groenstraat zagen met twee verticaal gekoppelde vierruits vensters voor de slaapkamer boven en de woonkamer beneden. Met deze vier ramen moet iets aan de hand zijn geweest want ze zijn vrij snel na oplevering, bv. bij woning nr. 200 in 1961, vervangen door een enkel stalen raam boven en een enkel beneden.
We steken de Ampèrestraat over. We kijken even naar de hoekgebouwtjes 1a en 2b. Die behoren volgens het gemeentearchief bij het Van Embdenplan van 1951, maar we kunnen er niet meer van zeggen omdat het archief voor dit plan niet openbaar is.
We gaan dus met de Groenstraat verder. Op nr. 178 tm 154 zien we weer een herhaling van het plan van Ch. Storimans en W. v.d. Weegen weer voor elf woningen en twee winkelhuizen samen met architect Wayers. Dezelfde huizen, ook van 1952.
We gaan rechtsaf en komen dan in de Prof. Keesomstraat. Het winkeltje op de hoek heeft nog een mooie doorvalbeveiliging voor zijn etalage. Ton merkt terecht op dat dit geen doorvalbeveiliging is maar een stang waartegen de winkelklant zijn fiets kan zetten zonder de etalageruit te beschadigen. Verder zien we garages tuinmuren en bergingen.
En dan aan de rechter kant, met het adres **Prof. Lorentzstraat nr. 1** weer een buurtwinkel voor onze **HIP**lijst. Ook de volgende huizen, nr. 3 tm 11 herkennen we weer, het type met de ongeschilderde bakstenen gevels en dan volgt weer een rijtje woningen van het type met de houten delen, nr. 13 tm 27.
We steken de Ampèrestraat over en zien dan nog een rijtje tweekappers, Ampèrestraat 1 en P. Lorentzstraat 29, 31, 33, 35 en 37. Nog steeds het woningbouwplan Oerle, 1951, Van Embden, Publieke Werken 457 woningen.

P Lorentzstr 26 1

Ondertussen is het stil aan de overkant. Op nr. 26 zien we achter een plechtige toegangspoort en veel groen de begraafplaats Broekhoven. De poort is in 1951 geplaatst en architect Lambriex heeft hem getekend.

P Lorentzstr 26 3

We zien veel flamboyante graven. Hier krijgt verdriet een echt gezicht.

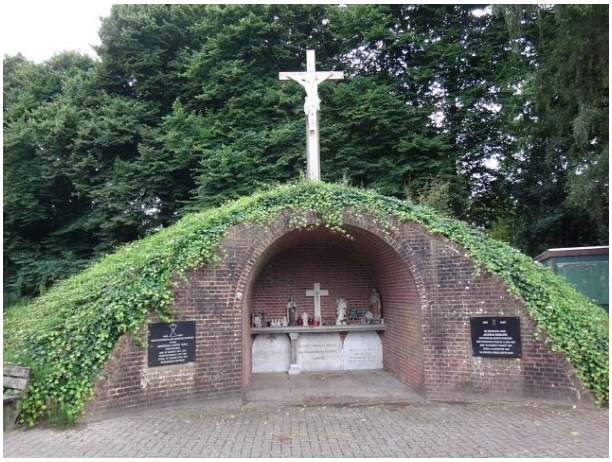
P Lorentzstr 26 6

Er staat tussen de grafstenen nog een serieus 'bouwwerk' op het kerkhof, centraal in het midden, achterin, de in 1916 gebouwde grafheuvel. Pastoor H. Bertens was opdrachtgever en aannemer M. Bedaux verzorgde de bouwaanvraag.

P Lorentzstr 26 8

Als we iets rechts gaan zien we overigens het graf van deze Michael Bedaux, een ontwerp van zijn zoon Jos.
Iets verder zien wij een twintigtal identieke graven van paters Oblaten die hier grafruimte gereserveerd hadden voor de paters die aan het Transvaalplein hun klooster hadden.

P Lorentzstr 26 5

Ook het graf van Pieta Melis, de sigaren rokende koningin van de Koninswei ligt hier in de buurt.
Terug naar de **Prof. Lorentzstraat**. Vanuit het kerkhof rechtsaf, voorbij het groen van de begraafplaats lopen we even voorbij de Ampèrestraat voor nog een rijtje Prof. Lorentzstraat. Eerst maken we de winkels op de koppen van het rijtje **HIP: nr. 24 en 14** en dan bekijken we het tussenliggende rijtje weer. Nr. 14 heeft nog de oude raamindeling.

Amperestr 40-26

We lopen terug naar de Ampèrestraat in die wij links ingaan. Alleen de linkerkant is hier bebouwd. Eerst zes woningen van het onbeschilderde baksteen type en dan de resterende woningen (14) in het houten-delen-borstweringtype. Nr. 2 tm 40.
We lopen de straat uit en steken de Edisonlaan over voor het vijfde cluster etagewoningen van Van Embden. Nr. 160 tm 114 en 104 tm 82. En de vier garages daar weer tussen.

Edisonlaan 2-60

Nu we toch aan deze kant zijn pakken we ook de laatste schakel aan de ketting: nr. 80 tm 34 en 14 tm 2, een indrukwekkend geheel.

Edisonlaan 25-39

We steken weer over en kijken naar nog twee rijen huizen daar. Weer van het houten-delen-borstweringtype. Eerst nr. 25 tm 39 en dan 51 tm 41, in totaal 14 woningen, ook van het plan Oerle.
En nog is het niet gebeurd. Tussen deze twee rijtjes door gaan we naar de Marconistraat.
Daar hebben we weer bebouwing aan twee kanten, links nr. 43 tm 1 en rechts nr. 44 tm 2, alles bij elkaar 44 woningen. Links beginnen met het doorlopende-raamstrooktype en rechts met het borstweringtype, deze keer in een bruine kleur. Dan wordt het rechts ook raamstrooktype en wel tot het einde. Links gaat het tenslotte over in een onbehandelde-baksteentype.
We gaan weer rechts de **Prof. Lorentzstraat** in en maken van het rijtje rechts, nr. 12 tm 2**, nr. 12 en 2**, de buurtwinkels, weer **HIP**. Ook hier heeft nr. 12 nog de ouderwetse raamindeling.
We gaan rechtsaf de Prof. Keesomstraat in. Aan de rechterkant wordt daar het Oerleplan vervolgd met in totaal twintig woningen, nr. 1 tm 24, eerst het onbehandelde-baksteen-type en dan het borstwering type dat hier voor de afwisseling een witte kleur heeft gekregen.
We lopen via de overkant terug. Hier zien we eerst op nr. 102 tm 54 een appartementen-gebouw voor 25 seniorenwoningen dat hier in 1998 gebouwd is in opdracht van L.K.B.B. uit Leidschendam. Het ontwerp is van Architektenburo Storimans B.V. Een beetje

abrupte overgang. Werd hier vroeger het Oerleplan afgemaakt met een net rijtje eengezinswoningen en heeft dit gebouw het evenwicht niet verstoord?
Ook voor het volgende rijtje lijkt een aantal 'Oerlewoningen' gesloopt te zijn. Maar hier is het silhouet van een rijtje eengezinswoningen bij de nieuwbouw gehandhaafd. Deze woningen zijn in 1976 samen met een groot complex bejaardenwoningen aan de Broekhovenseweg gebouwd door dezelfde L.K.B.B. die we net zagen optreden. De beganegrondwoningen lijken hun voordeur aan de achterkant te hebben wat hier in de straat tot verrommeling leidt. Het gaat om de nummers 52 tm 32, twaalf woningen in twee lagen.
En dan het laatste restant aan Oerlewoningen, nr. 24 tm 2. Eerst nog twee tweekappers en dan nog acht woningen van het borstweringtype, in dit geval weer wit.
Dat was het 457 woningen- hebben we ze allemaal gezien? – 11 winkelhuizen – die hebben we niet allemaal meer gezien! – van architect S.J. van Embden uit Delft en in opdracht van Publieke Werken, volkshuisvesting in de wederopbouwtijd, in 1951, nog steeds een indrukwekkend verhaal.

Groenstr 152 D
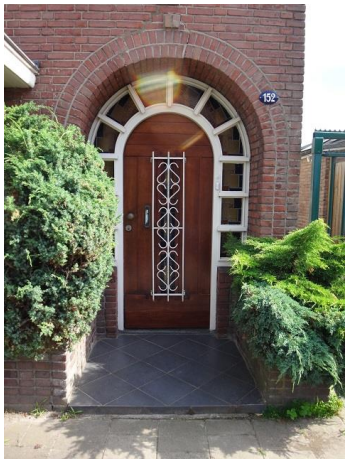

We gaan naar rechts, weer terug naar de Groenstraat. Op 152 zien we daar een vrijstaande woning die in 1934 gebouwd is door boekhouder J.M.D. Pijnenburg. De gevel is niet veel veranderd. De dakkapel gaat gebukt onder een zware dakoverstek. De handtekening van de architect op de tekening valt niet te ontcijferen.

Groenstr 148 D

Nr.148, het volgende huis, is gebouwd in 1930 in opdracht van de stoker P. vd. Loo, naar een ontwerp van A.J.J. de Wijs. Eerst had het nog een plat dak en twee ramen in de

woonkamer maar in 1960 is het huidige aanzicht in de straat verschenen. Nog steeds een mooi huis.

Groenstr 146-142

Nr. 146 dateert van 1977. Een kantoorgebouw met bovenwoning gebouwd in opdracht van J.A.G. Doomen, naar een ontwerp van Architektenburo Heerkens. Een topgevel met afgeschuinde hoeken in de stijl van de jaren zeventig. De rest van de gevel doet Ton denken aan de stijl van de Bossche school.
Dan volgen twee huizen die gebouwd zijn in de wederopbouwtijd: 1955. Jos. Vriens was opdrachtgever en tekenaar. Het kleine raam boven was vierruits en het grote raam liggend zesruits. Ook het woonkamerraam was liggend zesruits.

Broekhovenseweg 111

Dan krijgen we op de hoek het pand Broekhovenseweg 111.
Hier schreven wij eerder een moNU van de week (Nr. 348) over dat ik hier letterlijk aanhaal

Dit gemeentelijk monument staat bekend als Café 'Bet Kolen' maar is inmiddels ook partycentrum. Het hoofdgebouw, café met woonhuis, is in 1912 gebouwd in opdracht van A.C. Kolen naar een ontwerp van C.J.H. van Domburg.Het rust op een hardstenen plint. In de voorgevel zien we naast de brede vleugeldeur met vlakke topgevel een met hardsteen afgezet golvend basement, boven de vensters ontlastingsboogjes. Het woongedeelte heef t onder een strek een smalle deur met rondbogig bovenlicht. In de zijgevel is een topgevel met hardstenen punt. Onder de dakkap zit een op klossen rustende gootlijst en daaronder een decoratie in het metselwerk. De schuur met zadeldak rechts is ouder en heeft trekankers en getoogde stalraampjes. De eenlaagse aanbouw onder plat dak links is in de jaren '20 gebouwd.Het volkscafé, tevens aanlegplaats voor voerlui, werd gebouwd tussen agrarische (bij)gebouwen. Oprichtster en naamgeefster Bet Kolen (1896-1963) runde het met dochter Leen. Haar man Wim Horrevorts was landbouwer. In haar sterfjaar was het al een thuis voor ruim 30 verenigingen, inmiddels voor veel meer. Vanaf het begin heeft het pand een grote rol gespeeld in het sociale leven van de wijk Broekhoven. Geen wonder dat de makers van lettertype Tilburg sAns van 'Bet Kolen' een pictogram (zie foto) hebben gemaakt.

Broekhovenseweg 80-84

We steken over en zien dat daar op het al jaren braak liggende terreintje eindelijk gebouwd wordt. 'Pleinhuis' gaat het moderne gebouw van 10 appartementen heten. Nr. 80, 82-01tm 82-08, 84-01 en 84-02. Het wordt vijf lagen hoog en krijgt een gevel in roestkleurige cortenstaal. De verkoopbrochure spreekt wel over een prijswinnend ontwerp maar laat na de namen van de ontwerpers te noemen. WM Real Estate is de opdrachtgever.

Broekhovenseweg 86-88

Nr. 86 is in 1916 gebouwd als woning met slagerij. A. Houtepen was de slager en H. Simons de architect. Toen nog een gevel met in het midden een groot getoogd etalageraam met mooie bovenlichten. De strakke gevel die we nu beneden zien dateert van 1961.

Broekhovenseweg 88

Dan volgt op nr. 88 een in 1920 gebouwde woning. De opdrachtgever was de N.V. Tilburgsche Landbouwmachine- en Motorenfabriek v/h Manille Bogaerts, die zijn fabriek wat verderop aan de Groenstraat had, waar nu de Jumbo zit. Een 'werkmeesterswoning' werd het genoemd. Ide Bloem die getrouwd was met een Bogaerts was de architect. Bijzonder, een wolfsdak op een niet vrijstaand pand.

Broekhovenseweg 90-92

Op nr. 90 en 92 zien we twee woningen die in 1929 gebouwd zijn in opdracht van de boekhouder J. van Eerdewijk. De architectuur is van het Bouw- en Werktuigkundig Bureau Frans Hovers. Nog mooie woningen. Alleen de woonkamerramen zijn wat vereenvoudigd van indeling.

Broekhovenseweg 94

Dan krijgen we op nr. 94 nog een bijzonder pandje, gebouwd in 1911 in opdracht van E. F. vd. Linden. Het ontwerp is van C.J.H. van Domburg. De mooie gevel is nog gaaf bewaard gebleven. Jammer dat de raamversieringen uit de bovenlichten van alle ramen gehaald zijn. Dezelfde versieringen die nog in de bovenlichten van de deuren zitten waren aanvankelijk ook te zien in de bovenlichten van de twee woonkamerramen.

Broekhovenseweg 98

Broekhovenseweg 100-106

Nr. 96 bestaat sinds 1995 niet meer. Toen is de woonkamer van 96 tot garage verbouwd en deze garage met de rest van de woning bij nr. 98 gevoegd Wat we hier nog wel zien is de metselwerkversiering onder de kroonlijst, hier nog van nr. 96 en 98, maar die heeft oorspronkelijk vanaf de bouw in 1912 over nog eens vier huizen doorgelopen, de huizen nr. 100 tm 106. Over de dakkapel van 98 wordt verschillend gedacht. Ad denkt dat hij later toegevoegd is en ik denk dat hij best wel eens origineel kan zijn. Ad blijkt gelijk te hebben. De kapel is in 1979 in de gevel 'ingebroken' Over deze zes huizen: In 1912 liet de smid B.C.J. Kruijssen hier een prachtige rij van zes kleine woningen bouwen met mansardekap en per huis één raam. Jos. Donders was de architect. Hier op nr. 98 herkennen we nog wat oorspronkelijkheid maar de andere panden zijn onherkenbaar veranderd. Nr. 100 in 1979 en nr. 102 tm 106 in 1978. De gevels van deze laatste huizen zijn van architect P. Desmares.

Broekhovenseweg 108-112

Broekhovenseweg 114-120

De volgende vijf woningen, nr. 108 tm 116, gebouwd in 1909, zijn ook ontwerpen van Jos. Donders. Ik citeer de beschrijving van Wout van Bommel:

Voor: Bern. Kruijssen. Eenlaagse woningen onder mansardedak. Onder de dakrand een sierlijst met van gele baksteen gemetselde art-decomotieven. Getoogde ramen en deuren. Gele bakstenen en speklagen.

Oorspronkelijk was één dakkapel per woning voldoende. De woonkamerramen waren aanvankelijk zesruits. Nr. 108, 110 en 112 zijn nog duidelijk herkenbaar. Nr. 114 en 116 hebben in 1969 hun gevel vernieuwd en verhoogd, aanvankelijk met twee dezelfde gevels maar later hebben ze daar zo te zien weer verandering in aangebracht.
Nr. 118 en 120 zijn al in 1905 gebouwd, in opdracht van P.J. de Kort. Twee mansardekapwoningen met per woning één smal zesruits raam. In 1945 laat fabrieksarbeider J. Leijten de gevels verhogen. Arn. Van Poppel tekent dan boven ramen die we nu zien maar dan in ieder raam een vierruitsverdeling en beneden het smalle raam dat we nog op nr. 120 zien. Nr. 118 heeft zijn smalle woonkamerraam in 1989 verlaagd en verbreed.

Broekhovenseweg 122-128

Nr. 122 stond er blijkbaar al voor 1905. In 1921 werd het bestaande winkelhuis in opdracht van de firma C.J. Wouters door architect F.C. de Beer veranderd tot woonhuis. Een eenlaagse gevel met links en rechts van de deur een raam en daarboven een zadeldak met twee dakkapellen. In 1990 is de gevel geworden wat ze nu is, tweelaags.

Broekhovenseweg 124 Trafo

Op nr. 124 zien we iets wat lijkt op een trafostration. Waarom moeten deze altijd vervuild zijn. We maken er een **Verbeterpunt** van. In het bouwarchief vinden we er geen informatie over. De BAGviewer geeft 1921 als bouwjaar aan.

Broekhovenseweg 126-128

Over nr. 126 en 128 is het bouwarchief onduidelijk. De oudste bouwgegevens dateren van resp. 1984 en 1981en dan gaat het om een ondergeschikte wijziging van de

voorgevel. De bouw van de oorspronkelijke huizen heeft het archief kennelijk gemist. Of dat moet voor 1905 geweest zijn maar toen bouwden ze dit soort gevels niet. De BAGviewer geeft 1926 als bouwjaar aan.

Broekhovenseweg 132 A

En dan is het tijd voor een rijksmonument op nr.130.
We schreven er een moNUment over dat ik hier - iets verbeterd - aanhaal.

Een rijksmonument op een achtererf, verscholen achter een rij woningen aan de Broekhovenseweg. Dit pand werd als wolpakhuis in 1919 gebouwd voor de al vanaf 1913 bestaande "Twernerij & Ververij Broekhoven", maar de bijbehorende fabrieksgebouwen werden in 1978 gesloopt. De Tilburgse architect F.C. de Beer (1873 – 1960) ontwierp een voor die tijd innovatieve constructie: een betonskelet, gevuld met baksteen. Er zijn vier bouwlagen, inclusief het souterrain, met daarboven een plat dak. Elk groepje van drie smalle ramen is per verdieping via lisenen verticaal verbonden met andere groepjes. In het verlengde daarvan zien we betonnen consoles onder een overkragende dakrand. Aan een op de foto zichtbare gevel ligt de overluifelde laadruimte. Vanuit de hal achter de centrale ingang links vindt het hijsen van goederen plaats naar de andere bouwlagen. Links zien we de voormalige fabrieksstraat, en op de achtergrond enkele woningen aan de Broekhovenseweg. Het later als bedrijfsverzamelgebouw gebruikte pand is naar een al in 2008 vergund plan onlangs getransformeerd naar een woongebouw met appartementen en enkele ateliers. Er hebben wat aanpassingen plaats gevonden. Zo is het dak geopend voor daglichttoetreding en voor gezamenlijke buitenruimte. Het rauwe en industriële karakter van het pakhuis is waar mogelijk (draadglas, trapleuningen, kolommen) gekoesterd en versterkt.

In het beschreven woongebouw zijn de volgende adressen ondergebracht: 132.02 tm 132-30. Het rijksmonument staat overigens op nr. 130 geregistreerd.
Het bedrijvenpark ten zuiden van dit gebouw laten we hier omdat het grotendeels niet zichtbaar is vanaf de openbare weg buiten beschouwing. Wat we er wel van zien is aan verbetering toe: we maken er een **verbeterpunt** van.

Broekhovenseweg 136

Op nr. 136 zien wij een in 1986 gebouwde bedrijfswoning, een ontwerp van Arch. Buro C.C. van der Schoot. De voortuin met leilindes doet hier weinig stads aan. Overigens staat

deze woning op de nominatie om gesloopt te worden als wij tenminste het signaal van een dichtgeplankte dakkapel mogen geloven.

Broekhovenseweg 138-146

Nr. 138 tm 146 zijn vijf woningen die in 1909 gebouwd zijn door W.A. Vissers, naar een ontwerp van een Simons. Aanvankelijk had ieder huis één dakkapel, maar dat werden er in 1937 twee, alle met T-vensters. In 1970 kregen de woningen grotere woonkamer-ramen en rond die tijd zullen ook de dakkapellen ingeruild zijn voor platte dakvensters.

Broekhovenseweg 148-162

Ook de nummers 148 tm 160 zijn woningen die in serie gebouwd zijn. Deze keer in een serie van zeven. Ze moeten al voor het in werking treden van het bouwarchief gebouwd zijn. De oudste informatie die we daarin aantreffen dateert van 1931 als de winkelierster Mej. M.C. Vissers opdracht geeft tot het verhogen van de voorgevel van deze woningen. Boven krijgen ze de T-ramen die we nu nog zien en beneden blijven het nog de oorspronkelijke zesruitsramen, behalve op nr. 148 dat dan een etalageraam krijgt wellicht voor Mej. Vissers. In 1970 zijn alle zesruits ramen vervangen door grotere exemplaren.
En als ik dan de zeven woningen in de straat heb uitgeteld tot en met nr. 160 dan blijft er nog een achtste woning over, nr. 162. Een bonuswoning van de winkelierster? Zeven halen, acht betalen?

Broekhovenseweg 164

Nr. 164 is in 1922 gebouwd als een tweelaagse woning met dwarskap. Een mooi huis, ontworpen door Arn. van Poppel in opdracht van koopman C. Hopmans. In 1924 werd het huis al verbouwd tot winkelhuis, met een traditionele winkelgevel: een glasdeur in het midden en links en rechts daarvan etalageramen. In 1962 kreeg het pand van architect F.P.J. Ruts de huidige gevel, in 1982 iets gewijzigd toen de winkel weer woning werd. De opdrachtgever in 1962 was J. Kennis van Dun.

Breokhovenseweg 166

En dan krijgen we op nr. 166 een voormalig klooster. Ook hier schreven we een moNUment over, nr.310 dat we graag citeren:

Oorspronkelijk kloostergebouw aan een ooit provinciale weg naar Hilvarenbeek, (nog) zonder monumentstatus.
Lang voordat de Ringbaan Zuid bestond werd hier al in 1929 de eerste steen gelegd van het Sint Jacobusklooster voor de 'Zusters van het Allerheiligst Hart van Jezus te Moerdijk'. In 1930 volgde de officiële opening door Jac. Nabuurs, pastoor van de parochie van de H. Familie (Broekhoven II). Later vestigden zich hier de Oblaten van de H. Franciscus van Sales. Nog later kwam ook de Sint Josephschool er nog bij. Heel wat anders dus dan de acupunctuurpraktijk die we er nu aantreffen.
De bekende Tilburgse architect Jos. (roepnaam Sjef) Donders (1867-1960) ontwierp tussen circa 1895 en 1940 een groot en gevarieerd oeuvre. Onderdeel daarvan is dit gebouw, gelegen pal tegenover een stellingmolen die toen nog op windkracht maalde. Het pand is aan de voorzijde symmetrisch ingedeeld, maar het middendeel van de gevel is naar voren gehaald en geeft daardoor extra nadruk aan het wat terug gelegen en verhoogde portiek. Het mansardedak met houten dakranden valt extra op vanwege de forse overstekken, ook aan de zijde waar nu de Ringbaan Zuid ligt. De riante achtertuin wordt nu aan het zicht ontnomen door de kloostermuur, die nog herkenbaar is aan de glasscherven die vroeger vaak aan de bovenzijde ervan werden opgemetseld.

We steken de weg over en gaan daar nog even een stukje Edisonlaan in. Hier op de hoek stond vroeger de lange tijd wiekenloze molen van Schraven, die voor flats aan de Broekhovenseweg is moeten wijken, jammer.

Edisonlaan 3-7 (R Zuid)

Meteen rechts een rijtje woningen van Architectenbureau Heerkens, rond 1955 gebouwd. Nr. 3 en 5 in opdracht van P. van Gestel en nr. 7 in opdracht van J. de Brouwer.

Edisonlaan 6 (R Zuid)

Nr. 9 is de in 1958 gebouwde dokterswoning. Hier was A. Adriaansens de opdrachtgevende dokter en ook weer Heerkens de architect. We zien subtiele balkonhekjes.

Edisonlaan 15

Daarnaast op nr. 15 de in 1958 gebouwde R.K. Huishoudschool Mater Dei van architect J.A.C. Huijsmans, wederopbouwarchitectuur in al zijn soberheid. De huishoudschool is rond 1978 onderdeel geworden van scholengemeenschap Leyendael. Novadic Kentron

heeft er lange tijd zijn onderdak gehad en nu wil het Leger des Heils er een Domus, zoals het Leger die woonvorm voor verslaafde dak- en thuislozen noemt, vestigen.

Broekhovenseweg 177-205 A

Broekhovenseweg 177-205 B

We lopen terug naar de Broekhovenseweg en zien dat het gebouw dat staat op de plek waar de molen van Schraven gestaan heeft toepasselijk de naam 'Molenhof ' heeft gekregen. Er zijn 15 appartementen in ondergebracht: nr. 205 tm 177. Het is in 1977 gebouwd in opdracht van Berlaere Vastgoedontwikkeling in Best naar een ontwerp van Willems Van den Brink Architecten uit Eindhoven. Op de begane grond een commerciële ruimte en daarboven drie woonlagen.

Broekhovenseweg 159-173

Dan volgt een langgerekt appartementengebouw, gebouwd in de jarenzeventig stijl, bejaardenwoningen die behoren bij het achtergelegen woonzorgcompex met de welluidende naam Leyeburgh, gebouwd in 1976 onder architectuur van L.C. Nouwens uit Ulvenhout. De opdrachtgever was de Landelijke Katholieke Bouwcorporatie voor Bejaarden, die toen nog in den Haag gevestigd was. In totaal betreft het hier ongeveer 110 woningen, met adressen die beginnen met nrs. 173, 171, 169, 167, 165, 163, 161 en 159.

Broekhovenseweg 153-143

Van de volgende rij monumentale woningen, nr. 153 tm 143 verscheen er ook al een moNUment en wel nr. 350. Ik citeer het weer in zijn geheel.

Zes arbeidershuizen gebouwd rond 1900 aan een straat met een van de oudste namen die we in Tilburg kennen. Deze panden zijn gebouwd door broodbakker Mulders.
In 1959 werden ze eigendom van de Heilige Familieparochie (Broekhoven II) met de bedoeling de achterliggende jongensschool te kunnen uitbreiden. De eenlaagse huizen hebben een zadeldak met blauwe kruispannen, aan de straatkant een mansardeschild met dakkapellen. De gezamenlijke voorgevel is symmetrisch van opzet met in het midden een overdekte doorgang naar de achterliggende tuinen. We zien siermetselwerk, gele strengpersstenen voor aanzet- en sluitstenen, een geprofileerde cementen plint, een houten bakgoot op gesneden gootklossen en muuropeningen met segmentbogen. En verder gekleurd tegelwerk in de boogtrommels. Aan de achterkant treffen we de oorspronkelijke uitbouwen aan met rug-aan-rug gekoppelde lessenaarsdaken.
Het geheel heeft, als gemeentelijk monument, ensemblewaarde als een vroeg voorbeeld van seriewoningbouw van vóór de woningwet. Op de foto valt te ontdekken dat de huizen tegenover een bedrijventerrein liggen. Daar stond ooit 'Twernerij en Ververij Broekhoven' met de hoogste fabrieksschoorsteen (76 meter) van Tilburg. Aan de zuidkant (links van de foto) stonden van 1924 tot 1974 kerk en pastorie van Broekhoven II van architect Jos. Donders. Daar staat nu een appartementencomplex. Ook was daar de doorgang naar de R.K. Jongensschool 'Sint Jozef' waar tot 1960 het onderwijs werd verzorgd door fraters.

Nr. 141 tm 135 zijn oorspronkelijk ongeveer dezelfde woningen geweest als het rijtje dat we net zagen. Dit waren vier woningen en ze zijn gebouwd in opdracht van Theo vd, Boogaard, in 1908. Nr. 141 kreeg in 1980 zijn huidige, opgetrokken gevel. De raamverdeling is er later in gekomen. Nr. 139 kreeg in 1925 van koster H. Vromans een winkelhuisbestemming. Dit pand kreeg in 1977 zijn huidige aanzicht. Bij 137 gebeurde dat in 1974. Architect A. Storimans ontwierp hier de gevel. Was dit zijn eerste ontwerp? Bij nr. 135 werd het grote woonkamerraam in 1964 en de woningbrede dakkapel in 2012 aangebracht.

Broekhovenseweg 125-133

Nr. 133 en 131 zijn ook rond 1908 gebouwd in opdracht van Theo vd. Boogaard en weer dezelfde soort woningen. Hier hebben beide woningen hun opgetrokken nieuwe gevel in 1966 gekregen, in opdracht van A. van Gulik. De bouwkundige Jos. Vriens heeft de gevels getekend.
Nr. 127 en 125 hebben ook een gemeenschappelijk verleden. Van voor de invoering van het bouwarchief. De oudste informatie dateert van 1924 toen twee eenlaagse pandjes met zadeldaken tweelaags werden. Op nr. 127 werd toen ook een winkel gevestigd. In 1970 is er, op wat toen nr. 123 was een laagbouw bij gekomen. Op nr. 127 en 125 kwam toen het grote woonhuis dat we nu zien met vier ramen op de verdieping. In de laagbouw rechts daarvan kwam een winkel met showroom. De verdieping is er in 1996 opgebouwd.
Nr. 119 en 117 zijn ook huizen van rond de vorige eeuwwisseling. In 1921 kregen ze dakkapellen in de mansardekap. In 1924 ging de gevel al omhoog. Maar de gevel die we dan op tekening zien spoort niet met de gevel die zich nu toont. We missen nog een tussentijdse tekening.
Ook nr. 115 en 113 zijn van rond de eeuwwisseling. Toen eenlaagse huizen met zadeldak. In 1945 is de 'door bombardement gedeeltelijk vernielde woning' hersteld. In 1966 krijgen de woningen ongeveer hun huidige gevels.
En met deze woningen is de cirkel weer rond. We hebben er weer een afwisselende middag op zitten met opvallend veel naoorlogs erfgoed.

GB 02 08 2021